

International Conference INTERNATIONAL CONFLICT 1991 İSTANBUL

İLAD
Turkish Communication
Research
Association

اشاره:

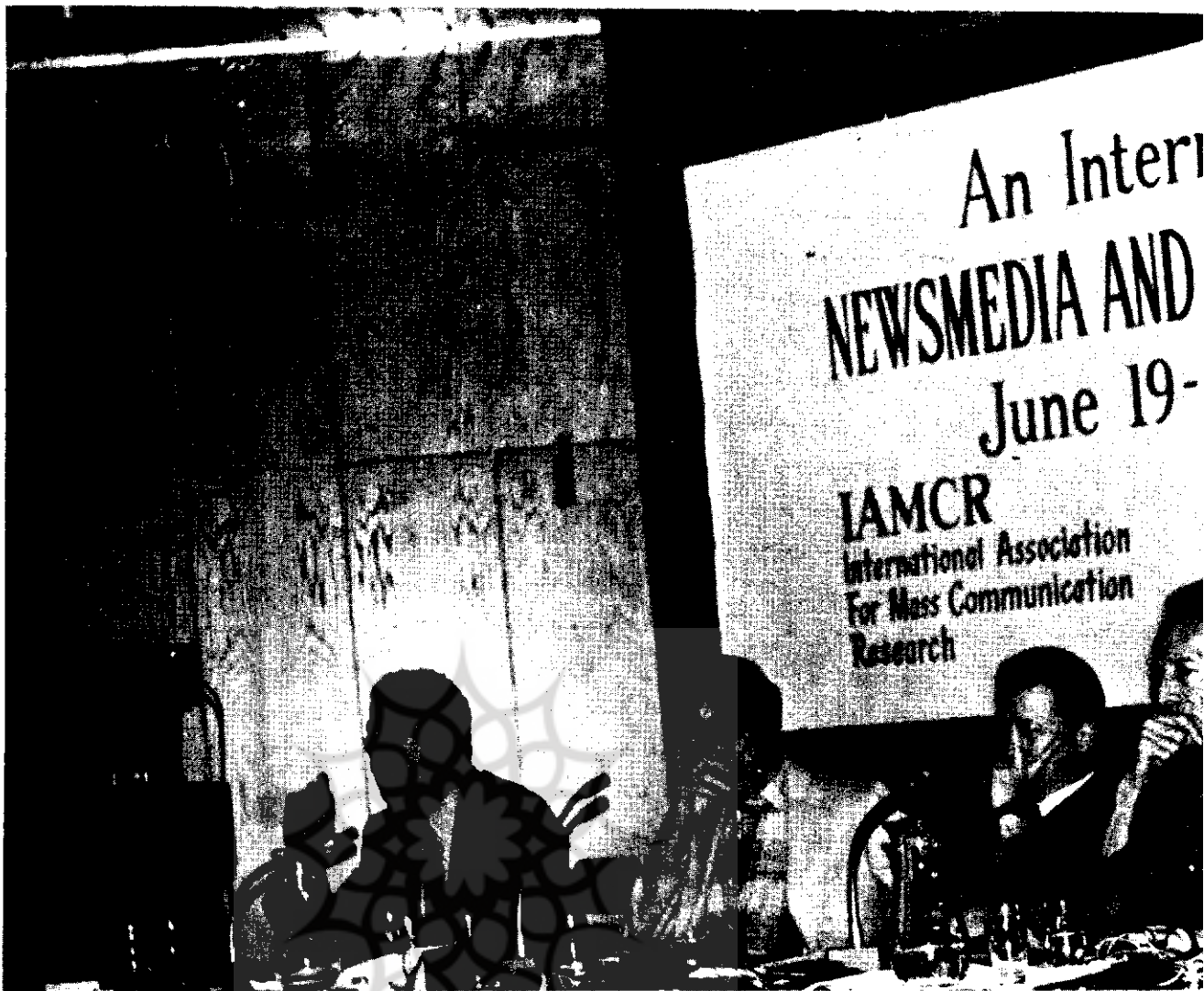
کنفرانس «رسانه‌های جمعی و تضادهای بین‌المللی»، روز ۲۱ و ۲۲ ژوئن ۱۹۹۱ از سوی انجمن بین‌المللی تحقیقات ارتباط جمعی^۱ و با همکاری انجمن تحقیقات ارتباط جمعی ترکیه^۲ در شهر استانبول ترکیه برگزار شد.

گزارش این کنفرانس، در شماره ششم فصلنامه رسانه (تابستان ۷۰) از نظر تان گذشت. مطلب حاضر، به معرفی اهداف و فعالیت‌های انجمن تحقیقات ارتباط جمعی ترکیه که میزبانی این کنفرانس را به عهده داشت، می‌پردازد و در ضمن آن، مشکلات رسانه‌های جمعی ترکیه را نیز از زبان یکی از اعضای این انجمن بررسی می‌کند.

1. IAMER

2. ILAD

انجمن تحقیقات ارتباط جمعی ترکیه

انجمن تحقیقات ارتباط جمعی ترکیه بر اثر کوششهای پیگیر دست‌اندرکاران آن طی سالهای متمادی، به وجود آمده و هدف آن، ایجاد ارتباطی مستحکم بین محققان ارتباطات ترکیه است. همچنین پلی میان این محققان و جامعه بین‌المللی تحقیقات ارتباط جمعی برقرار می‌کند. منبع اصلی درآمد این انجمن، حق عضویت اعضای آن است و این امر، فعالیتهای انجمن را با تنگناهای شدیدی مواجه می‌کند.

به اعتقاد مسئولان، فعالیت دوساله این انجمن توفیق‌آمیز بوده و توانسته است با راه‌انداختن مباحث جنجال‌برانگیزی همچون: پخش ماهواره‌ای، انحصار مطبوعات و پدیده خصوصی شدن رادیو و تلویزیون، توجه بسیاری را در کشور به خود جلب کند و محیطی را برای جمع‌بندی

دیدگاههای گوناگون نمایندگان احزاب سیاسی، اعضای فرهنگستان، کارشناسان و سایل ارتباط جمعی و دیگران فراهم آورد.

انجمن تحقیقات ارتباط جمعی ترکیه، تاکنون سه پروژه تحقیقاتی را به انجام رسانیده و در این زمینه کتابهایی را نیز انتشار داده است. کتاب اول **انحصارسازی مطبوعات** نام دارد که پیرامون مسئله تمرکز مالکیت در رسانه‌های ترکیه در چارچوب تهاجمات بالقوه خارجی - به ویژه غولهای مطبوعاتی همچون: رابرت ماکسول و رابرت مورداک - دور می‌زند. کتاب دوم، **سیستم پخش برای فردا** نام دارد که هدفش روشن کردن مسایل مربوط به بازسازی سیستم پخش ترکیه است. انجمن یادشده همچنین کتابی در زمینه نقش و سایل ارتباطی برفشارهای سیاسی منتشر کرده که

ارتباطات و نظام سیاسی نام دارد. ایلتیسیم آراستیرما^۳ ارگان انتشاراتی انجمن تحقیقات ارتباط جمعی ترکیه است که به زبان ترکی منتشر و میان اعضای انجمن توزیع می‌شود. قرار بود این نشریه هر دو ماه یکبار منتشر شود، اما در حال حاضر ترتیب انتشار آن فصلی است. این نشریه، هنگام برگزاری کنفرانس «رسانه‌های جمعی و تضادهای بین‌المللی» یک ویژه‌نامه به زبان انگلیسی منتشر کرده است.

نظم نوین ارتباطی و دموکراسی برگزاری کنفرانس «رسانه‌های جمعی و تضادهای بین‌المللی» یکی از فعالیتهای شاخص انجمن تحقیقات ارتباط جمعی ترکیه است.

پروفیسور آیدین اوغور استاد دانشگاه

3- İletisim Arastirma

مرمره در بخش عمومی زبان فرانسه و عضو هیئت امنای انجمن تحقیقات ارتباط جمعی ترکیه، در مصاحبه‌ای، محتوای مطالب این کنفرانس و مبحث نظم نوین ارتباطی را بیان داشت:

□ اخیراً کنفرانسی بین‌المللی با عنوان «رسانه‌های جمعی و تضادهای بین‌المللی» در استانبول برگزار شده، از آنجا که هیجانانگیز انتخابات پارلمانی و نیز فستیوال استانبول تا حدودی انعکاس اخبار این کنفرانس را تحت الشعاع قرار داد، به نظر شما ویژگی کنفرانس بین‌المللی اخیر چه بود؟

● «انجمن بین‌المللی تحقیقات ارتباط جمعی» که در حوزه دانش ارتباطات از مهمترین مؤسسه‌های جهان است، با همکاری انجمن تحقیقات ارتباط جمعی ترکیه این کنفرانس را برگزار کردند که به دو دلیل اهمیت ویژه‌ای داشت. اول آنکه این نخستین دیدار و حضور گسترده محققان ارتباطات ترکیه با جامعه دانشمندان ارتباطات بین‌المللی بود که در آن حدود یکصد نفر از محققان علم ارتباطات از ۲۵ کشور جهان امکان یافتند تا به بحث و تبادل نظر بپردازند و در واقع، زبده‌ترین متخصصان حوزه ارتباطات در استانبول گرد هم آمده بودند. دومین ویژگی که اهمیت خاصی به کنفرانس داده بود، بررسی موضوع «رسانه‌های جمعی و تضادهای بین‌المللی» بود. این کنفرانس به صحنه و عرصه نخستین بررسی عمیق نظم نوین ارتباطی در سطح جهانی، بعد از جنگ [خلیج فارس] تبدیل شد.

□ در نهایت، این بررسی چه مواردی را آشکار کرد؟

● یکبار دیگر این واقعیت برملا و تثبیت شد که در اوضاع بحرانی بین‌المللی، همیشه نخستین قربانی، «حقیقت» است و این نیز به منزله تأیید نقض «حقوق ارتباطات و اطلاع‌رسانی است» که جزو طبیعی‌ترین و بدیهی‌ترین حقوق شهروندان می‌باشد. همچنین بر این نکته تأکید شد که مسئولان این نظم نوین - علی‌رغم ادعای

دموکرات بودن - مانند مأموران دولتی عمل کرده‌اند که این نیز حداقل با اخلاق شغلی آنان مغایرت دارد. ضمناً در این کنفرانس، خطر روبه رشد «کنترل ارتباطات» نیز مورد توجه قرار گرفت.

□ «نظم نوین ارتباطی» و یا عملاً «کنترل ارتباطات» در چه بعد و معنا صاحبان جدید افکار ما شده‌اند؟

● بسیاری از ما، در مرحله اول از وقایع و حوادث جاری دنیا و مملکتمان آگاه می‌شویم و سپس آن را تجزیه و ارزیابی می‌کنیم. کنترل ارتباطات در حکم عینکی است که چیزهایی را که خود می‌خواهد به ما نشان می‌دهد. البته برای توجیه این انتقال، عذر موجه را نیز چنین بیان می‌کنیم که: در جهان معاصر، وقایع چنان به سرعت اتفاق می‌افتند و به ما می‌رسند که دیگر فرصتی برای بررسی تولیدات عرضه‌شده باقی نمی‌ماند و منتقدترین افراد ما نیز در مقابله با چنین سرعت عرضه تولیدات، به عقب‌نشینی و تسلیم محکوم می‌شوند. آنها تصفیه هر خبری را از فیلتر وجدان چندین‌بار تجربه می‌کنند و در نهایت، آن وجدان بزرگ، تسلیم سیل بی‌نهایتی به نام «طرز تلقی» قالبی می‌شود، لذا این سیل ارتباطاتی، به‌طور مستقیم با حالات انسانی ما ارتباط دارد و در مورد تعیین جایگاه ما و دیگران در این جهان و نحوه ارزیابی‌های ما تصمیم‌گیرنده است.

□ به نظر شما فعالیت در حوزه ارتباطات - به علت اهمیت ویژه‌ای که دارد - در ترکیه چه انعکاسی خواهد داشت؟

● در ترکیه مطبوعات و رادیو و تلویزیون دورانی بسیار بحرانی را طی می‌کنند و بافتهای موجود و مراتب قانونی در تزلزل به سر می‌برند. ولی به نظر من، ظرف سه الی

پنج سال، آنها با مدنظر قراردادن تعاریفی نوین برای خود، از بحران فعلی رهایی خواهند یافت.

□ بحران مطبوعات را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

● مطبوعات ضمن آنکه نباید منتظر استفاده از خلأ وضعیت بد محیط و خردمی تلویزیونها باشند، وضعیت به تلاطم افتاده فعلی آنان کاملاً قابل بررسی و تعمق است. این روزها هرکس از الگویی خاص پیروی می‌کند و ادعا می‌شود که بحران مطبوعات منشاء مالی دارد. اما به نظر من، بحران اصلی مطبوعات، از محتویات آنها ریشه می‌گیرد.

□ بحران محتویات ...؟

● در بررسی صفحات نشریات فعلی، چنین می‌نماید که طبق فورمول اجرایی‌شان، درصدی برقراری تناسبی با پتانسیل موجود جامعه می‌باشند. البته به نظر من، در برقراری و یا دستیابی به آن موفق نبوده‌اند: وقتی رشد جمعیت خواننده با سرعت روبه افزایش است، ایستایی بیشتر تیراژها در واقع دلیلی بر افت و عدم پیشرفت است. فعلاً نزد مسئولان روزنامه‌ها، موضعگیری فروش میلیونی بیانگر طرز فکر حاکم بر آنهاست. آنها نوع و زبان و ابعاد خبر و تعادل خبری و به‌طور خلاصه همه چیز را در برنامه‌ریزی محتوایی نشریات خود، همواره بر مبنای فروش - موهوم - میلیونی تنظیم و به جامعه عرضه می‌کنند و این چنین است که تعادل محتوایی به هیچ‌وجه قابل اجرا نیست: نه خوانندگان تطمیع می‌شوند، نه کارکنان نشریات راضی. در این وضعیت، برای روزنامه‌هایی که هدفشان تیراژی معقول است، عرصه فعالیت وجود دارد. ولی فکر می‌کنم لازم است برای رسیدن به موفقیت مطلق، مدیریتی نوین و شبکه توزیعی مؤثر همکاری کنند و به روزنامه‌نگاران و نویسندگان زبده نیز حداقل به اندازه دستگاههای چاپ اهمیت بدهند.

□ در چنین فضایی، روزنامه‌نگاران چه

وضعیتی دارند؟

● در شرایط عمومی و فضای گذرای فعلی، حتی خیره‌ترین نیروهای مطبوعاتی در مدت کوتاهی از نظر جسمی و ذهنی به تنبلی سوق داده می‌شوند. تیزتر اخبار روزنامه‌ها را- حتی پُرآدع‌ترین آنها- «حرفهای من‌درآوردی» و «غیب‌گوییهای سطحی» تشکیل داده است. به جای تحقیق دربارهٔ اسناد و سیرو پویایی مطالب و نیز تلاشی گسترده و محققانه برای سهولت تولید خبر، روش «به یکی دو جا تلفن زدن» و مصاحبه با یک لفاظِ «زبان‌باز» را برگزیده‌ایم. از این‌رو، در مدت کوتاهی با چنین شیوه‌ای حتی بهترینها را نیز خنثا می‌کنیم.

□ این وضعیت را چگونه می‌توان تغییر داد؟

● می‌پندارم آنچه در سالهای ۱۹۷۰ به وقوع پیوست و فورمولی که تمامی مطبوعات را متأثر ساخت، تمامی صحنه‌ها را خواهد گرفت و سرمایه‌های مطبوعاتی به آرایشهای نوینی سوق داده خواهند شد. در چنان وضعیتی، آن عده از روزنامه‌نگارانی که خود را «کنار کشیده» اند، حس می‌کنند که دیگران جایگاه صحیح آنها را پیدا خواهند کرد و در نتیجه، به آنان کار و وظیفه محوّل خواهد شد. اما در این بین این روزنامه‌نگاران هم می‌باید از غرق شدن در مرضِ «پناه بردن» خلاصی یابند.

□ مرضِ «پناه بردن» ...؟

● تعداد مشخصی از مطبوعات- از جمله روزنامه‌نگاران جوان و تحصیلکرده و روشنفکر- از طرز تلقی حاکم بر امور متأثر شده‌اند. اگر به چنین مسئله‌ای اعتراف نکنند، حداقل سعی دارند مؤسسه‌ای را که در آن فعالیت می‌کنند و کنترل ارتباطات در آن جاری است، «آزاد و مستقل» تلقی و توجیه نمایند. ای‌تاد همواره دچار این حس هستند که برای ارائه خدمتشان باید مکان دیگری نیز وجود داشته باشد. لذا همواره بایت پناه‌بردن به آن مکان به سر می‌برند، حال آنکه فعلاً چنین مکانی وجود عینی

ندارد. پس مجبور به تصاحب و نگهداری موقعیت و ابزار و وسایلی که دارند، هستند. البته این امر منحصر به مملکت ما نیز نیست.

□ می‌خواهید بگویید که در تمامی جهان وضعیتی مشابه وجود دارد؟

● بله. نظم نوین ارتباطی که آفریدهٔ عقل بشری است، مسیر خودش را جدا کرد و به کنترل ارتباطات تبدیل شد. این امر، تداعی‌گر جداشدن مسیر تکنولوژی نیز هست. تکنولوژی نیز که آفریدهٔ عقل انسان است، به صورت بستر مقابله با آفرینندهٔ خویش درآمد و همواره توانایی خود را در تبدیل به بربریت نشان داده است. در مورد ارتباطات نیز همین حالت به چشم می‌خورد. نظم نوین ارتباطی که به قصد نشر و روشنگری افکار انسان به وجود آمد، در جهتی کاملاً متضاد، به تیره و تار کردن آن افکار پرداخت.

[مجلهٔ «نکته»، ۲۱ ژوئای ۱۹۹۱]

ترجمه احمد مرجانی‌نژاد

نگاهی گذرا به وسایل ارتباط جمعی ترکیه

انتشار روزنامه در ترکیه، به دلیل آنکه امپراتوری عثمانی در پذیرش مطبوعات تعلل نشان داد، سابقهٔ تاریخی چندانی پیدا نمی‌کند. در حالی که اولین نمونه‌های چاپی در سال ۱۷۳۹ م با حروف ترکی انتشار یافت، بیش از یک قرن بعد در اواسط قرن نوزدهم بود که اولین روزنامهٔ ترکی منتشر شد. از سوی دیگر، رادیو تنها چند سال پس از کشورهای اروپایی در اواخر دههٔ ۱۹۲۰ در ترکیه فعالیت خود را آغاز کرد. پذیرش تلویزیون عمده با اکراه و از روی بی‌میلی انجام شد و بخش مرتب برنامه‌های تلویزیونی در سال ۱۹۶۸ آغاز گشت، ولی با سرعت حیرت‌آوری گسترش یافت و کمتر از یک دهه بسیاری از نقاط ترکیه را کاملاً زیر پوشش قرار داد.

به‌طور کلی، در حال حاضر رادیو و تلویزیون ترکیه در انحصار دولت قرار دارد:

هر ۴ شبکهٔ رادیو و ۵ کانال تلویزیون را سازمان رادیو و تلویزیون ترکیه^۴ اداره می‌کنند. تنها مورد استثناء، شبکهٔ تلویزیونی مجیک باکس^۵ است که بخش ماهواره‌ای آن از آلمان صورت می‌گیرد. طرحهای مشابه دیگری نیز وجود دارد و انتظار می‌رود که در آیندهٔ نزدیک، خصوصی شدن رادیو و تلویزیون به صورت یک واقعیت مسلم و امکان‌پذیر درآید. ضمناً در شهرهای آنکارا و استانبول، تلویزیون کابلی به سرعت درحال پیشروی است.

[گفتنی است که هم‌اکنون ۲ کانال تلویزیونی دیگر متعلق به بخش خصوصی، به جمع شبکه‌های تلویزیونی ترکیه اضافه شده و رقابت شدیدی را با مطبوعات و تلویزیون دولتی دنبال می‌کنند. رسانه]

از طرف دیگر، رسانه‌های چاپی ترکیه وضعیت مطلوبی ندارند. تیراژ روزنامه‌ها پایین است و این رکود، مانع اجرای طرحهای توسعه است. تیراژ کل ۱۳ روزنامهٔ پرفروش در سطح کشور، ۴/۵ میلیون نسخه است، یعنی برای هر هزار نفر، ۸۰ روزنامه. البته روزنامه‌ها آزادی بیان بیشتری دارند و بی‌پرده‌تر سخن می‌گویند.

آموزش ارتباط جمعی نیز در ترکیه نسبتاً دیر آغاز شد. اولین مدرسهٔ آموزش دوسالهٔ روزنامه‌نگاری، در دههٔ ۱۹۵۰ در استانبول راه‌اندازی شد. دوره‌های آموزشی این مدرسه، در دههٔ ۱۹۶۰ به چهار سال ارتقا یافت.

در حال حاضر، پنج مدرسه دارای برنامهٔ آموزشی چهار ساله‌اند و در پایان به فارغ‌التحصیلان پایان‌نامه اعطا می‌کنند: دو مدرسه در آنکارا، دو مدرسه در استانبول و یک مدرسه در ازمیر. هیئت استادان دانشکده را بیشتر فارغ‌التحصیلان این مدارس تشکیل می‌دهند، آموزش پاره‌ای از درسهای فنی نیز به عهدهٔ متخصصان ارتباطات و رسانه‌هاست.

4. TRT

5. Magic Box